

PERSPEKTIVE
IMPLEMENTACIJE
EVROPSKIH
STANDARDA U PRAVNI
SISTEM SRBIJE

KNJIGA 4

ZBORNİK RADOVA

Priredio
Prof. dr Stevan Lilić

BEOGRAD, 2014

Lektor i korektor

Irena Popović

Tehnički urednik

Zoran Grac

Korice

Marija Vuksanović

Priprema i štampa

Dosije studio, Beograd

ISBN 978-86-7630-469-1

Tiraž

300

Adresa redakcije

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Centar za izdavaštvo i informisanje
Bulevar kralja Aleksandra 67
Tel./faks: 30-27-725, 30-27-776
e-mail: centar@ius.bg.ac.rs
web: www.ius.bg.ac.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
340.137(4-672EU:497.11)(082)

PERSPEKTIVE implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije : zbornik radova. Knj. 4 / priredio Stevan Lilić. – Beograd : Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2014 (Beograd : Dosije studio). – 355 str. ; 24 cm. – (Biblioteka Zbornici)

Na spor. nasl. str.: Perspectives of Implementation of European Standards in Serbian Legal System. – Tekst lat. i ćir. – Tiraž 300. – Str. 9–10: Predgovor / urednik ; Forward / editor. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Summaries.

ISBN 978-86-7630-469-1

1. Лилић, Стеван [уредник] [аутор додатног текста]

а) Право – Хармонизација – Европска унија – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 212155404

VRŠENJE RODITELJSKOG PRAVA, PRENOŠENJE RODITELJSKOG PRAVA I LIČNI ODNOSI DETETA, SRODNIKA I BLISKIH OSOBA NEMAČKOM, FRANCUSKOM, RUSKOM I IRSKOM PRAVU

Apstrakt

U članku se razmatraju zakonske odredbe četiri pravna sistema: nemačkog, francuskog, ruskog i irskog. Predmet rada su odredbe o vršenju roditeljskog prava, prenošenju roditeljskog prava i ličnim odnosima između deteta, srodnika i bliskih osoba.

Nemačko pravo karakteriše široka vlast vanbračne majke povodom vršenja roditeljskog prava i omogućavanja vanbračnom ocu da ostvari kontakt sa detetom. Širok je krug trećih osoba kojima se omogućava ostvarivanje kontakta sa detetom, posebno stavljajući akcenat na institut „socijalno-porodičnog“ odnosa, prema kome dete može ostvariti pravo na kontakt sa svakom osobom sa kojom ima navedeni odnos.¹

Francusko pravo po pitanju vršenja roditeljskog prava ima dve specifičnosti. Najpre, obavezu, nesvojevremenu drugim pravnim sistemima, da majka po rođenju deteta, zajedno sa ocem, treba da izvrši njegovo priznanje, a zatim favorizovanje koncepta zajedničkog roditeljstva kojim se primat daje biološkim roditeljima. Sticanje roditeljskog statusa ne vezuje se isključivo za brak. Iako drugi srodnici, prvenstveno baba i deda, imaju mogućnost da im se prenese roditeljsko pravo, oni će svoja prava po pitanju deteta najčešće ostvarivati kroz održavanje ličnih odnosa. Takođe, moguće je da se detetu prizna pravo da održava lične odnose sa bliskim osobama sa kojima je ostvarilo emotivnu vezu.

Rusko pravo odlikuje strogost pravila da isključivo roditelji vrše roditeljsko pravo, uz napomenu da ovaj pravni sistem nema pojmove samostalnog i zajedničkog vršenja roditeljskog prava, prisutne u zapadnim pravnim sistemima. Pravila o prenošenju roditeljskog prava su restriktivna i obuhvataju samo usvojenje i medicinski asistirano roditeljstvo. Paradoksalno, isključivom pravu rodi-

* Uroš Novaković, MA, asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta *Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije* (179059) koji podržava Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

1 O tome da se u uporednom pravu proširuje krug osoba kojima se priznaje pravo na održavanje ličnih odnosa sa detetom, M. Draškić, „Pravo deteta na održavanje ličnih odnosa sa bliskim osobama“, *Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije*, knjiga I, Beograd 2011, 94.

telja da se staraju o detetu, stoji pravo bliskih srodnika (babe i dede) da u slučaju protivljenja roditelja sudskim putem ostvare pravo na kontakt sa detetom.

U Irskom pravu razlikuje se bračna od vanbračne porodice, te tako vanbračni otac tek nakon date izjave može steći roditeljsko pravo. Pravo na kontakt drugih, bliskih srodnika sa detetom datira od 1998. godine, obuhvatajući krvne, tazbinske i adoptivne srodnike. Specifičnost irskog prava ogleda se u činjenici da samo supružnik roditelja deteta može steći roditeljsko pravo usvojenjem, ne i njegov vanbračni partner. Za prenošenje roditeljskog prava na supružnika nameće se dodatni zahtev da u tom slučaju dete usvoji i sam roditelj koji ujedno vrši roditeljsko pravo.

Ključne reči: *Roditeljsko pravo. – Vršenje roditeljskog prava. – Prenošnje roditeljskog prava. – Sadržina roditeljskog prava. – Lični odnosi deteta i trećih osoba. – Baba. – Deda. – Očuh. – Maćeha. – Hranitelj.*

UVOD

Sticanje roditeljskog prava pokazuje zavisnost od (van)bračnog statusa roditelja deteta. Iako postoji ravnopravnost bračne i vanbračne dece, na polju roditeljskog prava i dalje se primenjuju različite norme za sticanje tog prava ukoliko su roditelji u braku, odnosno vanbračnoj zajednici. Pitanje ličnih odnosa deteta, srodnika i bliskih osoba postaje značajno od trenutka razvoja prava deteta i kapaciteta deteta da donosi odluku o potrebi i načinu održavanja ličnih odnosa, kako sa roditeljima, tako i sa drugim (bliskim) osobama. Uvođenje principa najboljeg interesa deteta otvara mogućnosti da dete ima pravo da održava lične odnose sa drugim srodnicima nezavisno od stava roditelja prema održavanju ličnih odnosa deteta, srodnika i trećih osoba. Ako je lični odnos deteta i trećih osoba u interesu deteta smatra se da dete ima pravo na održavanje ličnih odnosa. Odnos trećih osoba i deteta posmatra se u kontekstu vršenja roditeljskog prava. Naime, roditelji su nosioci roditeljskog prava i imaju određene dužnosti i prava prema deci pre svih ostalih. Lični odnosi roditelja i deteta odvijaju se u okviru ovlašćenja roditelja koja proizilaze iz vršenja roditeljskog prava. Priznanjem autonomije deteta i uvođenjem principa najboljeg interesa deteta, lični odnosi deteta i trećih osoba odvijaju se izvan sadržine roditeljskog prava i predstavljaju pravo deteta da održava lične odnose, posmatrajući odnos deteta i trećih osoba isključivo sa aspekta deteta. Takvo rešenje usvaja rusko pravo.

1. VRŠENJE RODITELJSKOG PRAVA I PRENOŠENJE RODITELJSKOG PRAVA NA TREĆE OSOBE

Roditeljsko pravo, kao strogo lično pravo, nije po svojoj prirodi prenosivo. Roditelji, po pravilu, ne mogu na drugu osobu preneti vršenje roditeljskog prava. Ipak, od ovog pravila postoje izuzeci, kao kod potpunog usvojenja dete-

ta, gde se roditeljska prava potpuno prenose na usvojitelja ili usvojiteljke.² Takođe, pod određenim okolnostima, ako jedna osoba vrši roditeljsku funkciju u odnosu na dete određeni period vremena, tzv. *de facto* roditeljstvo, moguće je da se prema detetu steknu neka od prava iz sadržine roditeljskog prava.

U nekim slučajevima pravi se razlika između posedovanja roditeljskog prava i vršenja roditeljskog prava.³

Prenošenje roditeljskog prava i lični odnosi deteta i trećih osoba, kao nosilaca dela ili celine roditeljskih prava posmatračemo po pitanju očuha/maćehe,⁴ babe/dede⁵ i bliskih osoba. Razlikujemo poveravanje deteta trećim osobama, kada je reč o prenošenju nekih od ovlašćenja iz sadržine roditeljskog prava (usled nemogućnosti ili nepodobnosti roditelja da vrše roditeljsko pravo) i održavanje ličnih odnosa deteta i trećih osoba. U prvom slučaju moguće su tri varijacije – da se na treće osobe potpuno prenosi roditeljsko pravo, da se prenosi samo deo roditeljskog prava a da roditelji zadržavaju većinu svojih roditeljskih ovlašćenja, ili da se na treće osobe ne prenosi nijedno od roditeljskih prava, već da se te osobe (samo) faktički staraju o detetu. U slučaju kada se roditeljsko pravo prenosi na treće osobe, bilo potpuno bilo delimično, reč je o nepodobnosti roditelja da vrše roditeljsko pravo. U slučaju kada je reč o održavanju ličnih odnosa deteta i trećih osoba, roditeljsko pravo se ne stavlja pod znak pitanja, već se radi o pravu deteta na održavanje ličnih odnosa sa trećim osobama ili, pak, pravu trećih osoba na lične odnose sa detetom. Roditeljsko pravo roditelja tada ostaje netaknuto i sadržina roditeljskog prava potpuna. Ne posmatra se, kao u prethodnom slučaju, prenošenje roditeljskog prava.

Kada posmatramo lične odnose deteta i trećih osoba, to činimo u svetlu roditeljskih ovlašćenja čime delegitimišemo lične odnose između braće i sestara koji se posmatraju u horizontalnoj ravni, bez prizvuka roditeljskih ovlašćenja prema detetu. Stoga, lični odnosi između braće/sestara ostaju u našem radu van posmatranja u navedenim uporednopravnim sistemima.

Pravo na održavanje ličnih odnosa deteta i drugih srodnika (baba/deda, očuha/maćehe) novijeg je datuma. Većina pravnih sistema dozvoljava održavanje ličnih odnosa deteta i bliskih krvnih srodnika, uglavno pod time definišući braću/sestre i babe/dede.⁶ S druge strane, mnoga zakonodavstva ne predviđaju pravo na održavanje ličnih odnosa bilo detetu u odnosu na bliske osobe koje nisi srodnici, bilo trećim osobama u odnosu na dete. Isto se odnosi i na dalje (krvne) srodnike. Pitanje ostvarivanja prava na održavanje ličnih

2 Slučaj kada se roditeljsko pravo prenosi na supružnika ili vanbračnog partnera roditelja deteta.

3 K. Boele-Woelki, Frederique Ferrand, Cristina Gonzales Beilfuss, Maarit Jantera-Jareborg, Nigel Lowe, Dieter Martiny, Walter Pintens, *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*, Antwerpen 2007, 66.

4 M. M. Mahoney, "Stepparents as Third Parties in Relations to Their Stepchildren", *Family Law Quarterly*, Vol. 40, Num. 1, Spring 2006, 81.

5 O odnosu deteta sa babom i dedom nakon razvoda braka roditelja, N. Ferguson, "Children's contact with grandparents after divorce", *Family Matters*, No. 67, Autumn 2004, 38.

6 Tako, I. Schwenzer, M. Dimsey, *Model Family Code – From a global perspective*, Antwerpen 2006, 162.

odnosa deteta sa srodnicima i trećim osobama javlja se jedino u slučaju protivljenja roditelja održavanju ličnih odnosa između njih.

2. NEMAČKA

2.1. Vršenje roditeljskog prava

U Nemačkoj se sticanje roditeljskog prava razlikuje zavisno od bračnog statusa deteta.⁷ Ako su roditelji u braku, oni po automatizmu vrše roditeljsko pravo zajednički. Međutim, ako je dete rođeno u vanbračnoj zajednici, samo majka vrši roditeljsko pravo. Otac može da vrši roditeljsko pravo na osnovu sporazuma sa majkom ili na osnovu sudske odluke.⁸ Neophodno je da se majka saglasi sa time da vanbračni otac vrši roditeljsko pravo zajednički sa njom.⁹

2.2. Prenosjenje roditeljskog prava i lični odnos deteta, srodnika i bliskih osoba

Nemačko pravo poznaje institut delimičnog roditeljskog prava (*kleines Sorgerecht*) očuha/maćehe i sastoji se u pravu na odlučivanje o svakodnevnom pitanjima vezanim za dete.¹⁰ Osim delimičnog roditeljskog prava, za maćehu/očuha postoji i institut „prava odlučivanja u izuzetnim situacijama“ (*Notvertretungsrecht*) kada se dete nalazi u neposrednoj opasnosti (na primer, hitno preduzimanje medicinske intervencije neposredno nakon izvesne opasnosti). Delimično roditeljsko pravo primenjuje se samo dok maćeha/očuh žive zajedno sa detetom. Stoga, zajednički život deteta i maćehe/očuha predstavlja konstitutivni element za formiranje *de facto* roditeljskog odnosa i zatim posedovanje delimičnog roditeljskog prava. Roditelj deteta koji samostalno vrši roditeljsko pravo može uključiti svog supružnika ili partnera u svakodnevne aktivnosti vršenja roditeljskog prava, ali ne može na njega preneti vršenje roditeljskog prava.¹¹ Maćeha/očuh mogu u potpunosti steći roditeljsko pravo u slučaju usvojenja deteta, ali samo ako je to u najboljem interesu deteta. Smatra se da je u interesu deteta da bude usvojeno od maćehe/očuha ako dete nema lične odnose sa svojim biološkim roditeljem sa kojim ne živi.

7 Nemačka je država u kojoj se znatno razlikovao položaj bračne i vanbračne dece, što je uslovljavalo različito tretiranje vanbračnih roditelja po pitanju prava i obaveza prema detetu. Porodični zakon Istočne Nemačke nije predviđao posebne odredbe o vanbračnoj deci. Videti M. Reimann, J. Zekoll, *Introduction to German Law*, Munchen 2005, 260.

8 Član 1626. Nemačkog građanskog zakonika.

9 Tako i G. Kovaček-Stanić, *Uporedno porodično pravo*, Novi Sad 2002, 245.

10 Član 1687. Nemačkog građanskog zakonika.

11 Roditelji mogu preneti na treće osobe vršenje roditeljskog prava, ali i u tom slučaju roditeljsko pravo ostaje na strani roditelja. Svojevrsni oblik vršenja svakodnevnog roditeljskog prava. U pitanju je teorijska postavka s početka rada o razlikovanju između posedovanja roditeljskih prava i vršenja roditeljskih prava.

Kada su u pitanju homoseksualni partneri, jedini način za ostvarivanje roditeljskog prava predstavljala usvojenje deteta svog partnera.¹² Stavljanje deteta pod hraniteljsku zaštitu ne utiče na roditeljsko pravo roditelja.¹³ Ukoliko se roditelji odluče da daju dete pod hraniteljsku zaštitu, na hranitelje se ne prenosi roditeljsko pravo.¹⁴ Ipak, tako strogo zakonski određeno pravilo umnogome je ublaženo u praksi. Tako, hranitelji stiču pravo da odlučuju o svakodnevnim pitanjima vezanim za odgajanje i vaspitanje deteta, a moguće je i da sud na osnovu sporazuma roditelja i hranitelja, posebno ako hraniteljstvo traje duže vreme, prenese na hranitelje neka ovlašćenja iz sadržine roditeljskog prava.

Babe/dede imaju pravo na održavanje ličnih odnosa sa detetom ali samo pod uslovom da takvi odnosi nisu u suprotnosti, odnosno da ne ugrožavaju odnos između deteta i roditelja. Osim babe/dede, i drugi srodnici imaju pravo na održavanje ličnih odnosa, kao i treće osobe koje nisu u srodstvu, ali su bliske sa detetom. Pod pojmom bliske osobe se najčešće podrazumeva da osoba živi sa detetom duži period i da ima pravo da odlučuje o svakodnevnim pitanjima vezanim za dete.¹⁵ To je osoba koja je spremna da preuzme odgovornost za dete i sa kojom je dete ostvarilo emotivni odnos. Dete ima pravo na kontakt i sa osobama sa kojima je formiralo „socijalno-porodični“ odnos.¹⁶ Takvo proširenje kruga osoba koje mogu ostvariti pravo na kontakt sa detetom posledica je priznanja složenosti savremenih porodičnih odnosa od nemačkog zakonodavca.

3. FRANCUSKA

3.1. Vršenje roditeljskog prava

U Francuskom pravu roditelji imaju primarno pravo da vaspitavaju i odgajaju dete. Roditelji stiču zajedničko vršenje roditeljskog prava nezavisno od toga da li su se u vreme rođenja deteta nalazili u braku ili vanbračnoj zajednici.¹⁷ Specifičnost francuskog sistema sticanja roditeljskog prava ogleda se

12 Zakon o registrovanom partnerstvu, član 9. stav. 7. Tako i N. Dethloff, "Parental Rights and Responsibilities in Germany", *Family Law Quarterly*, Vol. 39, Num. 2, Summer 2005, 324.

13 Član 1688. Nemačkog građanskog zakonika.

14 N. Dethloff, "Parental Rights and Responsibilities in Germany", *Family Law Quarterly*, Vol. 39, Num. 2, Summer 2005, 326.

15 Vremenski kriterijum ima značajnu ulogu u sticanju roditeljskih prava. Tako, prema modelu Globalnog porodičnog zakona, ukoliko neka osoba živi sa detetom više od tri godine, može zatražiti da stekne roditeljsko pravo. *Ratio legis* ove odredbe, prema njenim predlagачima, sastoji se u tome da je u navedenom periodu između deteta i te osobe stvoren faktički odnos roditelj-dete. O tome, I. Schwenzer, M. Dimsey, *Model Family Code – From a global perspective*, Antwerpen 2006, 144.

16 Član 1685. Nemačkog građanskog zakonika. O „socijalno-porodičnom“ odnosu, M. Reimann, J. Zekoll, *Introduction to German Law*, Munchen 2005, 265; K. Boele-Woelki, Frederique Ferrand, Cristina Gonzales Beilfuss, Maarit Jantera-Jareborg, Nigel Lowe, Dieter Martiny, Walter Pintens, *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*, Antwerpen 2007, 170.

17 Član 372. Francuskog građanskog zakonika.

u tome što vanbračna majka ne stiće roditeljsko pravo automatski rođenjem deteta, već se sticanje ostvaruje priznanjem ili sudskom odlukom.

3.2. *Prenošenje roditeljskog prava i lični odnos deteta, srodnika i bliskih osoba*

U svetlu činjenice da roditelji imaju isključivo pravo da vaspitavaju i odgajaju decu, treće osobe imaju sekundarnu ulogu u odnosu na roditelje deteta. Ipak, moguće je da sud na zahtev trećih osoba dosudi pravo na kontakt sa detetom, ili čak i pravo da dete boravi preko noći (prespava) kod tih osoba.¹⁸ Tek u svetlu nedavnih promena zakonodavstva u Francuskoj, postaje moguće da supružnik ili partner roditelja deteta (očuh ili maćeha) ostvari roditeljska prava prema detetu. Sud može supružniku roditelja dodeliti neko od prava iz sadržine roditeljskog prava, kao što je pravo na kontakt sa detetom. U slučaju kada se dete poverava trećim osobama kao rezultat lišenja roditelja roditeljskog prava, prioritet se daje smeštaju deteta kod babe i dede.¹⁹ Ipak, i u tom slučaju, kada se dosuđuje kontakt deteta sa babom/dedom, to se posmatra kao pravo deteta, a ne pravo babe/dede. Supsidijarno, dete se može poveriti članu porodice ili bliskoj osobi od poverenja. *Ultimim remedium* po pitanju smeštaja deteta kod trećih osoba predstavlja stavljanje deteta pod tutorstvo uz automatsko sticanje roditeljskog prava od strane tutora (staratelja).

U Francuskoj i drugi srodnici imaju pravo na kontakt sa detetom. Dete ima pravo na lične odnose i sa trećim osobama koje nisu srodnici a sa kojima ima značajne bliske emotivne odnose. Ipak, zakonodavac je promovišući koncept „koroditeljstva“ (*co-parentalite*) ostavio zatvorena vrata za treće osobe po pitanju sticanja roditeljskog prava, posebno za maćehu/očuha, s obzirom na to da se sudovi priklanjaju doktrini zajedničkog vršenja roditeljskog prava.²⁰

4. RUSIJA

4.1. *Vršenje roditeljskog prava*

Prema ruskom pravu oba roditelja ravnopravno vrše roditeljsko pravo nezavisno od toga da li žive sa detetom, da li su u braku ili vanbračnoj zajednici. Na osnovu toga, koncept zajedničkog ili samostalnog roditeljskog prava ne primenjuje se u ruskom zakonodavstvu. Roditelji pre svih ostalih osoba imaju prava i dužnosti prema svojoj deci. Ističe se da pojam roditeljskog prava (roditeljskog staranja) nema primenu u ruskom poročnom pravu.²¹ Da bi osoba

18 H. Fulchiron, "Custody and Separated Families: The Example of French Law", *Family Law Quarterly*, Vol. 39, Num. 2, Summer 2005, 311.

19 Videti članove 371–377. Francuskog građanskog zakonika.

20 H. Fulchiron, "Custody and Separated Families: The Example of French Law", *Family Law Quarterly*, Vol. 39, Num.2, Summer 2005, str. 311.

21 O. A. Khazova, "Allocation of Parental Rights and Responsibilities after Separation and Divorce under Russian Law", *Family Law Quarterly*, Vol. 39, Num. 2, Summer 2005, 377.

mogla steći pravni status roditelja potrebno je da bude po rođenju deteta upisana u matičnu knjigu rođenih kao majka/otac deteta. Rusko pravo počiva na strogom principu sticanja roditeljskog prava isključivo na osnovu krvne veze. Dva izuzetka od biološkog pojma roditeljstva su sticanje roditeljskih prava na osnovu usvojenja i putem medicinski asistiranog oplodjenja. Vršenje roditeljskog prava od strane oca ne razlikuje se zavisno od toga da li je otac priznao očinstvo ili je ono, protivno njegovoj volje, utvrđeno sudskom odlukom.

4.2. *Prenošenje roditeljskog prava i lični odnosi deteta, srodnika i bliskih osoba*

U Rusiji roditeljsko pravo ne može biti preneto na treće osobe, osim u slučaju usvojenja koje predstavlja jedini način prenošenja roditeljskog prava na treće osobe. Pravo babe/dede na kontakt sa detetom ostvaruje se na osnovu odnosa srodstva sa detetom. Osim bebe/dede, i drugi srodnici imaju pravo na kontakt sa detetom.²² Izričito se predviđa da dete ima pravo na kontakt sa babom, dedom, braćom, sestrama i drugim srodnicima.²³ U pitanju su bliski srodnici, ne i bilo koji srodnici, iako se taksativno ne navodi koji su to bliski srodnici. Čak se predviđa da dete ima pravo na kontakt sa tim osobama i u slučaju boravka deteta u zdravstvenoj instituciji i pritvoru.²⁴ Priznaje se pravo srodnika na kontakt sa detetom, čak i u situaciji kada se roditelj tome protivi.²⁵ Ukoliko roditelj sprečava lične odnose između deteta i bliskih srodnika, te osobe se mogu obratiti starateljskom telu koje može obavestiti roditelje da omoguće kontakt između deteta i srodnika. Ako roditelj ne postupi u skladu sa naredbom ovog tela, srodnik može podneti tužbu sudu. Uslov je da je starateljsko telo prethodno odredilo pravo na kontakt između deteta i bliskog srodnika. U ruskom treće osobe koje nisu srodnici namaju pravo na održavanje ličnih odnosa sa detetom.

5. IRSKA

5.1. *Vršenje roditeljskog prava*

Na oblast roditeljskog prava u Irskoj presudan uticaj ima Ustav Irske koji u članu 41. daje definiciju porodice, koja prema tumačenju Vrhovnog suda Irske ne obuhvata vanbračnu zajednicu i njihovu decu. Na osnovu toga, roditelji koji se nalaze u braku automatski po rođenju deteta dobijaju roditeljsko pravo. Isto važi i za vanbračnu majku, dok vanbračni biološki otac deteta ne dobija roditeljsko pravo u trenutku rođenja deteta. Vanbračni otac treba da

22 Član 55. Ruskog građanskog zakona.

23 Tako, Л. Ю. Грудина, Семейное право России, Москва, 2006, str. 195.

24 G. Kovaček-Stanić, *Uporedno porodično pravo*, Novi Sad 2002, 300.

25 Suprotno, u pravu države Illinois, da bi se priznalo pravo babe/dede na kontakt sa detetom potrebno je da se barem jedan roditelj deteta ne protivi održavanju kontakta, M. K. Goldberg, S. Nakano, *Survey of Illinois Law: Grandparent Visitation*, Southern Illinois University Law Journal, Vol. 33, 2009, 656.

podnese zahtev kojim će se potvrditi da je on otac deteta.²⁶ Roditeljima stoji mogućnost i da podnesu zajedničku izjavu u kojoj stoji da se, iako nisu u braku, oni smatraju roditeljima deteta.²⁷ Na osnovu te izjave otac deteta stiče roditeljsko pravo.

5.2. Prenosjenje roditeljskog prava i lični odnos deteta, srodnika i bliskih osoba

Do reforme porodičnog zakonodavstva 1998. godine, jedino su roditelji i staratelj deteta imali pravo na kontakt sa detetom. Nakon tih izmena, dozvoljeno je da rođaci i osobe koje su bile „u ulozi roditelja“²⁸ podnesu zahtev da im se prizna pravo na kontakt sa detetom.²⁹ Pojam srodnika za potrebe ostvarivanja kontakta u irskom pravu tumači se izuzetno široko.³⁰ O zahtevu srodnika odlučuje sud koji ceni prirodu i bliskost emotivnog odnosa rođaka i deteta, rizik štetnih efekata koji kontakt može prouzrokovati kod deteta,³¹ kao i želje roditelja deteta. Ceo proces se sastoji iz dve faze – prve u kojoj sud procenjuje da li su ispunjeni navedeni uslovi i druge u kojoj se dodeljuje pravo na kontakt sa detetom. Sud može u slučaju velike udaljenosti između rođaka i deteta da dosudi i indirektan kontakt putem maila, telefona i pisama.³² I pored prava, mahom bliskih srodnika (pre svega babe i dede), da ostvare kontakt sa detetom, ovim osobama se ne priznaje da u određenim slučajevima dobiju vršenje roditeljskog prava.³³

U slučaju stavljanja deteta pod hraniteljstvo, hranitelji imaju mala ovlašćenja prema detetu, imajući u vidu činjenicu da roditelji mogu u bilo koje vreme opozvati hraniteljsku zaštitu. Jedini način dobijanja roditeljskog prava supružnika roditelja deteta jeste usvojenje. Podvlačimo originalnost rešenja irskog prava, koje u tom slučaju zahteva da i roditelj deteta usvoji svoje dete, iako već ima roditeljsko pravo.³⁴ Prema irskom pravu, nije moguće da osobe koje su u vanbračnoj zajednici usvoje dete svog partnera, već se zahteva da osoba koja želi da usvoji dete nalazi u braku sa roditeljem deteta.

26 Zakon o statusu dece, član 12.

27 *Ibid.*, član 4.

28 O doktrini *in loco parentis* („u ulozi roditelja“) videti: T. Nielson, R. Bucaria, *Journal of Law and Family Studies*, Vol. 11, Num 2, 2009, 524.

29 G. Shannon, “Child Custody Law of the Republic of Ireland”, *Family Law Quarterly*, Vol. 39, Num. 2, Summer 2005, 367. Pod pojmom rođaka podrazumevaju se krvni, tazbinski i adoptivni srodnici.

30 G. Shannon, *Child Law*, Dublin 2010, 742.

31 M. K. Goldberg, S. Nakano, “Survey of Illinois Law: Grandparent Visitation”, *Southern Illinois University Law Journal*, Vol. 33, 2009, 656.

32 U slučaju smeštaja deteta kod rođaka kada roditelji nisu podobni da vrše roditeljsko pravo, propisana je lista informacija koje rođak kod koga je dete na smeštaju dobija. O tome, L. Crowley, *Family Law*, Dublin 2013, 309.

33 G. Shannon, *Child Law*, Dublin 2010, 742.

34 G. Shannon, “Child Custody Law of the Republic of Ireland”, *Family Law Quarterly*, Vol. 39, Num. 2, Summer 2005, 368.

ZAKLJUČAK

Sticanje roditeljskog prava pokazuje pravilnost po kojoj se različita pravila primenjuju na bračne od vanbračnih roditelja. Najčešće je vanbračni otac taj na čijoj strani se traže dodatni kvalifikativi za sticanje roditeljskog prava, sa izuzetkom francuskog prava gde se isto primenjuje i na vanbračnu majku. Irsko pravo sprovodi ustavno favorizovanje bračne porodice.

Prenošenje roditeljskog prava najčešće se odvija putem usvojenja, tako što se tom ustanovom na supružnika ili partnera roditelja deteta prenosi roditeljsko pravo. To je jedini način sticanja potpunog roditeljskog prava. Mogući su modaliteti prema kojima se na srodnike ili maćehu/očuha prenosi samo deo roditeljskih ovlašćenja. To će biti slučaj ukoliko roditelji nisu u mogućnosti ili nisu podobni da vrše roditeljsko pravo. U slučaju hraniteljske zaštite, sticanje roditeljskih prava nije moguće, već se staranje o detetu svodi na faktičko vršenje roditeljskih prava. Zaštita hranitelja se donekle proširuje kada se na njih prenose izvesna ovlašćenja iz sadržine roditeljskog prava u slučaju da hraniteljstvo traje duži period vremena.

Pravo na održavanje ličnih odnosa deteta i trećih osoba pokazuje da je u prvom redu reč o babi/dedi kao krvnim srođnicima kojima se to pravo izričito priznaje. Posredno se govori o pravu drugih srođnika da održavaju lične odnose sa detetom, ali bez navođenja koji su to srođnici. U drugom redu, reč je o pravu očuha/maćehe na kontakt sa detetom i *vice versa* (u slučaju prestanka zajednice između roditelja i maćehe/očuha). Očuh/maćeha pre ostvarivanja prava na kontakt imaju mogućnost da steknu roditeljsko pravo, prevashodno putem usvojenja. Treće osobe sa kojima je dete formiralo bliske lične veze mogu biti predmet zakonskog regulisanja, ali ne po pravilu, kao što je to slučaj sa prve dve navedene grupe osoba. Primarno se pravo na održavanje ličnih odnosa (kontakt) shvata kao pravo deteta. Tek posredno ovo pravo se priznaje i kao pravo bliskih srođnika i trećih osoba. Rusko zakonodavstvo izričito je predvidelo da, pored deteta, i treće osobe imaju izričito određeno, utuživo pravo da održavaju lične odnose sa detetom.

I pored izjednačavanja roditelja i dalje se primat u sticanju roditeljskog prava daje bračnim roditeljima. Prenošenje roditeljskog prava ograničava se na usvojenje, uz pojavu povećanja prenošenja dela roditeljskih prava kod *de facto* roditeljstva. Lični odnosi između deteta i srođnika ostvaruju se u biološkoj ravni krvnog srođstva, pre svega dete-baba/deda, uz povećanje priznanja prava na održavanje ličnih odnosa deteta i osoba sa kojima je ono ostvarilo emotivnu bliskost (povezanost). Uslov za priznanje prava u ovom slučaju je zajednički život deteta i tih osoba.

*Ast. Uroš Novaković, MA**

EXERCISE OF PARENTAL RESPONSIBILITY, TRANSFER OF PARENTAL RESPONSIBILITY AND PERSONAL RELATIONS BETWEEN CHILD, RELATIVES AND THIRD PERSONS IN GERMAN, FRENCH, RUSSIAN AND IRISH LAW

Summary

In this paper we consider statute regulations of four legal systems: German, French, Russian and Irish. Subject of our research is regulations related to exercise of parent responsibility, transfer of parental responsibility and personal relations between third persons and children.

German law is affected by wide power of extramarital mother regarding both exercise of parental responsibility and contact between child and cohabitant father. There is number of third persons who are enabled contact with the child, with specific accent to institute of „social-family“ relation, according to which child is entitled to contact with every person to whom he established such relationship.

French legal system has two specificities. Firstly, obligation, unfamiliar to other jurisdictions, that extramarital mother after birth of the child must take place declaration of acknowledging child before state representation body. Second is favoring concept of joint custody (co-parenting) with decisive role of biological parents. Exercise of parental responsibility is not strictly connected to marriage. Although other relatives, primarily grandparents, has opportunity to apply for transfer of parental responsibility, their rights related to children is mostly achieved through contact with the child. Likewise, it is possible to recognize child right to contact with persons to whom he established close emotional relationship, other than relatives.

Russian law characterized approach that parents alone have inalienable right to raise and nurture their child. Mentioned system is not familiar with terms of sole and joint custody, wellknown to other, predominantly west legal systems. Regulations about transferring parental responsibility are restrictive and embrace just adoption and medically assisted parentage. Opposite to exclusive right of the parent to custody their child, there is court enforceable right of close relatives (grandparents before others) to have contact with the child even in the case of parental disapproving.

In the Irish Law we notice difference between marital and cohabitant family, in the sense that unmarried father can exercise parental responsibility only

* Uroš Novaković, MA. Assistant, Faculty of Law University of Belgrade and PhD candidate. This article is the result of research within the project *Perspectives of Implementation of European Standards in the Serbian Legal System* (179059), supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development.

after he give formal declaration about his paternity. Right of other relatives to contact with child is entered after 1998. and embrace not just blood relatives, but also marriage and adoptive relatives. Interestingly, in Irish Law only spouse of child parent has possibility to gain parental responsibility, not also unmarried partner. In that case, it is required, almost incredibly, that together with his spouse, parent of the child also adopt his own biological child.

Key words: Parental Responsibility. – Excercise of parental responsibility. – Transfer of parental responsibility. – Content of parental responsibility. – Third person-child personal relations. – Grandparents. – Stepparents. – Fosterparents.